

Representantforslag 30 S

(2016–2017)

fra stortingsrepresentantene Kirsti Bergstø og Torgeir Knag Fylkesnes

Dokument 8:30 S (2016–2017)

Representantforslag fra stortingsrepresentantene Kirsti Bergstø og Torgeir Knag Fylkesnes om en sannhetskommisjon for fornorskningsspolitikk og urett begått mot det samiske og kvenske folk i Norge

Til Stortinget

Bakgrunn

«Den norske stat er grunnlagt på territoriet til to folk – nordmenn og samer. Samisk historie er tett flettet sammen med norsk historie. I dag må vi beklage den urett den norske stat tidligere har påført det samiske folk gjennom en hard fornorskningsspolitikk.»

Dette var ordene til Kong Harald V under sameingsåpningen i 1997. Kongens ord markerte en offisiell unnskyldning fra Norge for den politikken det samiske folk har blitt utsatt for. På tross av denne unnskyldningen har det ikke vært gjennomført en fullgod gransking, med forsoning som mål, av de overgrep og handlinger som ble begått. En helt vesentlig del av forsoning er felles forståelse av historien, av rett og urett i fortida som kan ha betydning fortsatt i dag, og av bilder av historiens mørke sider med diskriminering og overgrep med langtrekkende seinvirkninger. Målsettingen bør være en grundig utredning som gir autoritet til oppfølgende tiltak.

Utgangspunktet for dette forslaget er samene som urfolk i Norge og deres forhold til norske myndigheter i fortid og virkningshistorien av politikken overfor samene. Imidlertid vil forslaget også omfatte kvenene, som siden 1999 har hatt status som nasjonal minoritet i Norge. Regjeringen ga i 2005 aner-

kjennelse av kvensk som språk i Norge. I den norske politikken delte nemlig samene og kvenene langt på vei en felles skjebne. De aller fleste vedtak og instruksjoner fra midten av 1800-tallet til mellomkrigstida var felles for samene og kvenene, både fordi de mange steder delte bosettingsområder og fordi begge ble oppfattet som «grenseminoriteter» som kunne utgjøre en trussel mot byggingen av den unge norske nasjonalstaten i periferiområdene av riket. Samtidig ble det i noen grad skilt mellom gruppene i politikken ved at ideen fra opplysningstida om samene som urfolk med nedarvede rettigheter overlevde, og ved at kvenene ble oppfattet som innvandrere, og, i større grad enn samene, som potensiell trussel for nasjonsbyggingen i grenseområdene. Men langt på vei ble politikken med de ulike tiltak felles for begge grupper.

Kunnskapssituasjonen i dag kan forenklet beskrives slik: 1. Det foreligger mye forskningsbasert kunnskap om samisk og kvensk historie og også om urfolks- og minoritetshistorien, med særlig vekt på ideologiske holdninger og brytninger og myndighetenes politikk overfor folkegruppene. Et samlebegrep for denne politikken har vært «fornorskning», som i utgangspunktet var en skole- og språkpolitikk, men etter hvert kom til å omfatte stadig flere samfunnsområder. 2. Selv om noe er gjort og det finnes et omfattende minnemateriale, foreligger det lite publisert om virkningshistorien, dvs. den effekt myndighetspolitikken fikk på kort og lengre sikt og likeså den betydning opposisjon og «etnopolitisk» organisering fikk. 3. Endelig foreligger ingen samlet og sammenfattende framstilling av politikken overfor samene og kvenene og politikken virkningshistorie.

Det er en viktig oppgave å få avklaringer omkring historiske hendelser og strukturer som fremdeles påvirker samer og kvener negativt. Det har da også framkommet en rekke krav om en slik avklaring

både fra kvensk og samisk hold, og fra Sametinget. Fra begge hold er kravet formulert med betegnelsen «sannhetskommisjon», som også dette forslaget vil bruke, i tråd med den etablerte bruken siden 1970-tallet i en rekke undersøkelser nettopp om de historiske og samtidige forhold mellom myndigheter og urfolk/minoriteter.

En fullgod forsoning kan vanskelig skje før sannheten er etablert og dokumentert så langt det lar seg gjøre, og før både myndigheter og allmennhet tar inn over seg det som har skjedd og de konsekvenser tidligere politikk har hatt for generasjoner etter. Dette må til før fortida aksepteres og beklages.

Selv om det samiske folk har fått en egen grunnlovsbestemmelse, Sametinget, en samisk språklov, en rekke institusjoner innen kultur, undervisning og forskning og selv om rommet for det samiske er blitt større i Norge, er sårene fra fortida dype og historien tung å bære for mange. Forslagsstillerne mener det er viktig at samenes sak og historie blir opplyst på best mulige måte og at informasjonen gjøres allment tilgjengelig. Langt på vei gjelder det samme for kvene, til tross for at også de har oppnådd en god del de siste om lag 20 år i form av formell anerkjennelse og institusjonsbygging.

Som eksempel på sannhetskommisjoner som kan tjene som modell for den kommisjon som her foreslås, vil forslagsstillerne trekke fram den canadiske sannhetskommisjonen, selv om den hadde et mer avgrenset mandat, nemlig internatskolene, og selv om forholdene i Canada og Norge – tross sammenfallende trekk – var ganske forskjellige. I sin oppsummering skriver kommisjonen at de har intervjuet 6 000 vitner. Formålet og oppdraget var ikke å finne synderne, men å finne sannhet:

«But, shaming and pointing out wrongdoing were not the purpose of the Commission's mandate. Ultimately, the Commission's focus on truth determination was intended to lay the foundation for the important question of reconciliation. Now that we know about residential schools and their legacy, what do we do about it?

Getting to the truth was hard, but getting to reconciliation will be harder. It requires that the paternalistic and racist foundations of the residential school system be rejected as the basis for an ongoing relationship. Reconciliation requires that a new vision, based on a commitment to mutual respect, be developed. It also requires an understanding that the most harmful impacts of residential schools have been the loss of pride and self-respect of Aboriginal people, and the lack of respect that non-Aboriginal people have been raised to have for their Aboriginal neighbours. Reconciliation is not an Aboriginal problem; it is a Canadian one. Virtually all aspects of Canadian society may need to be reconsidered. This summary is intended to be the initial reference point in that important discussion. Reconciliation will take some time.»

I Norge er det også behov for sannhetsprosesser for forsoning. Sametinget har tatt initiativ til å igangsette en slik prosess. Det samme blir gjort av sametingene i Finland og Sverige. Samene er et folk som bor i fire land – Finland, Norge, Russland og Sverige – og i hvert land har det vært begått statlige overgrep, uten at historien er blitt tilstrekkelig adressert i ettertiden. Dette gjør at historiske og undertrykkende strukturer henger igjen i samfunnet. Mange opplever ikke likeverdighet, opplever at barn ikke får likeverdig utdanning, og at tradisjoner og levesett er under konstant press. Det samiske folk lever med arven etter undertrykkelse og overgrep. For mange samer handler det om skam, om mangel på språk, om psykisk helse, om usynliggjøring og om tabuer. En viktig del av sannhetsarbeidet må være å avdekke de konsekvensene historien har i dag. Langt på vei gjelder dette også for kvene.

Kvenene har aldri fått noen offentlig unnskyldning eller beklagelse fra norske myndigheters side. I noen grad har som nevnt samene fått det. Den første var kong Haralds tale ved åpningen av Sametinget i 1997. Ved åpningen av Sametinget i 2005 unnskyldte han mistenkeliggjøringen av de samiske grenseløse i Tysfjord under krigen og anklagene mot dem om landssvik. To norske regjeringer har også kommet med unnskyldninger, som bl.a. resulterte i opprettelsen av et fond i 2000 som bl.a. skulle yte erstatning for den urett sider av fornorskningspolitikken medførte. Likeså ble det etablert en ordning med erstatning for tapt skolegang under krigen, som også kvene kunne søke på. Også Kirkemøtet har unnskyldt seg overfor samene og støttet tanken om forsoning, med Samisk kirkeråd som pådriver. Indirekte kan også de svært omfattende og langvarige offentlige utredningene om samiske rettigheter og kultur og språk betegnes som en form for unnskyldning og anerkjennelse. Men fortsatt mangler en sannhetskommisjon med et mandat i tråd med innarbeidet tradisjon og praksis. Det nærmeste relevante eksempel i Norge er det regjeringsoppnevnte «Tater-/romaniutvalget» som i 2015 leverte en innstilling, NOU 2015:7 Assimilering og motstand. Norsk politikk overfor taterne/romanifolket fra 1850 til i dag, med et omfattende vedlegg med samme tittel.

Det å snakke om sårene er nødvendig, og kanskje avgjørende for fremtidige generasjoner. De neste samiske og kvenske generasjonene skal leve med stolthet for hvem de er og den kulturen de kommer fra. Språkene skal blomstre, og folk skal leve side om side med respekt, aksept og toleranse for hverandres historie, behov og meninger. Det er en plikt, og et historisk ansvar for Norge å sørge for at dette blir mulig.

Det er tid for at Stortinget følger opp initiativet om en sannhetskommisjon. Forslagsstillerne ser det

som naturlig at det er landets nasjonalforsamling, Stortinget, som tar oppgaven med å opprette en slik kommisjon. Stortinget er folkets representanter, Stortinget bærer ansvar på vegne av Norge og derfor bør Stortinget ta initiativ til en slik sannhetskommisjon.

Forslagsstillerne viser til Stortingets forretningsorden § 19:

«Stortinget kan nedsette en granskingskommisjon til å klarlegge eller vurdere et tidligere faktisk begivenhetsforløp.»

Det er avgjørende at en slik kommisjon har faglig tyngde, som også er anerkjent av Sametinget og av Norske Kveners Forbund, og at den får den tid og de

ressurser som er nødvendig for å gjøre et fullgodt arbeid.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Stortinget ber presidentskapet gjøre de nødvendige forberedelser slik at Stortinget kan nedsette en granskingskommisjon som skal være en sannhetskommisjon for fornorskningsspolitikk og urett begått mot det samiske og kvenske folk i Norge.

20. desember 2016

Kirsti Bergstø

Torgeir Knag Fylkesnes

